

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ДО 35-РІЧЧЯ
КАФЕДРИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:

***минуле, сучасне,
шляхи розвитку***

Збірник наукових праць

*Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 10

Рівне – 2005

ББК 63.3(4Укр) -7
У45
УДК 94(477)

Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: Наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 10. – Рівне: РДГУ, 2005. – 139 с.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів та музейних установ, присвячені розгляду історико-мистецької проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані музичного мистецтва. Окремий розділ складають повідомлення та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою проблематикою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Виткалов В.Г.** – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету

Арцишевський Р.А.	– доктор філософських наук, професор (Луцьк)
Афанасьєв Ю.Л.	– доктор філософських наук, професор (Київ)
Баканурський А.Г.	– доктор мистецтвознавства, професор (Одеса)
Бондарчук Я.В.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Острог)
Захарчук-Чугай Р.В.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Іваницький А.І.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Ільченко О.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Кияновська Л.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Львів)
Овсійчук В.А.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Постоловський Р.М.	– кандидат історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України (Рівне),
Граб О.В.	– кандидат мистецтвознавства, доцент (Рівне)
Ричков П.А.	– доктор архітектури, професор (Рівне)
Станішевський Ю.О.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Троян С.С.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)
Федорук О.К.	– доктор мистецтвознавства, професор (Київ)
Стоколос Н.Г.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)
Жилюк С.І.	– доктор історичних наук, професор (Рівне)

Упорядник тому: проф. *Виткалов В.Г.*

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 28 жовтня 2005 р.)

Збірник зареєстрований Президією ВАК України як фахове видання з проблем мистецтвознавства (постанова № 2409/2 від 9.02.2000 р.).

ISBN 966–602–053–X

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

Розділ 3. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 78.07(477.8)''18''

М.М. Будз

ЗАБУТЕ ІМ'Я

(До 130-річчя від дня народження Ольги Окуневської)

Серед діячів української культури чимало обдарованих, яскравих особистостей, імена яких не зайняли належного їм місця в пам'яті нащадків. До них слід віднести ім'я визначної піаністки та педагога, однієї з перших зачинателів західноукраїнської фортепіанної школи – Ольги Окуневської. Її ім'я, як і ім'я її видатної родини, мало хто знає в Україні й навіть на Прикарпатті, у Яворові, звідки вона родом, де прожила більшу частину свого життя і померла уже в радянські часи. Найперше, через відсутність матеріалів, які у свій час замовчувалися...

Основу скупої інформації становлять музикознавчі публікації тогочасної періодики («Діло»). Їх автором є С.Людкевич. Деякі відомості про О.Окуневську знаходимо в статтях: Н.Кашкадамової [3]; Я.Михальчишина [10]; В.Гуменюка [9] та І.Пелипейка [11]. Про неї згадується у листуванні Лесі Українки до О.Кобилянської [1]. Метою запропонованої статті є спроба систематизувати розрізнені та епізодичні відомості про життя і творчу діяльність О.Окуневської та визначити її місце і роль у розвитку галицької фортепіанної школи.

Ольга походила зі старого священничого роду Окуневських, який, на відміну від інших, не вдалося ні онімечити, ні ополячити, ні перетворити на перевертнів, як це часто бувало. Рід Окуневських, корінних галичан, без перебільшення був одним із патріархів культурного відродження на Покутті. Разом із родинами Кобринських, Шухевичів, Озаркевичів і ще багатьох інших, заслужених перед народом діячів культури, про яких сучасний українець мало що знає. Її рід упродовж XIX століття постачав українській культурі визначних діячів у галузі політики, літератури, науки та музики. Старший брат Теофіл був відомим громадським і політичним діячем, послом від радикальної партії в австрійському парламенті в 1897-1900 і 1907-1918 роках, завжди чесно захищав права українського народу. Другий брат, Ярослав, був військовим лікарем, адміралом австро-угорського флоту (перший гуцульський адмірал!). Крім медицини, великі його заслуги в розвитку української публіцистики, мемуаристики, у збагаченні нашої літератури художньо-документальними нарисами з життя і побуту багатьох народів світу (два томи «Листів з чужини»). Сестра Наталія – активістка жіночого руху в Галичині й на Буковині. З того самого роду походила Софія Окуневська-Морачевська – перша жінка-лікар в Австро-Угорській імперії, письменниця, збирачка фольклору. З цього ж роду була і Наталія Кобринська.

Ольга – наймолодша донька в родині Окуневських. Народилася 1875 року в селі Яворові, на Гуцульщині, у якому її батько Іполит у 1868 році отримав посаду священника. У їхньому домі часто бували видатні тогочасні українські письменники, поети, діячі науки і культури: І.Франко, Леся Українка, М.Коцюбинський, В.Стефаник, М.Грушевський, Гнат Хоткевич, В.Шухевич і багато-багато інших. Саме завдяки родині Окуневських селу Яворів, задовго до Криворівні, судилося стати своєрідним українським Олімпом, приїжджати до якого вважалося за велику честь.

Ось у такому оточенні і спілкуванні проходило дитинство та юнацькі роки майбутньої піаністки. Ольга вчилася в місцевій парафіяльній школі. Ми не знаємо, під чиїм впливом і коли захопилася Ольга музикою, але достеменно відомо, що музичну освіту вона отримала у Віденській консерваторії. Варто згадати, що обидва її брати отримали освіту також у Відні. Після

закінчення навчання у Відні Ольга їде до Києва і деякий час бере уроки з фортепіано в самого Миколи Лисенка. Тут, у Києві, Ольга знайомиться з Лесею Українкою і стає «вхожою» до кіл національно-свідомої української інтелігенції. По закінченні навчання вона повертається до Яворова через Чернівці, де познайомилася і подружилася з О.Кобилянською, яка часто гостювала в сім'ї Окуневських. Тут, у липні 1901 року, зупинялася Леся Українка, коли їхала на лікування в Буркут, про що докладно описано в її листі з Буркута до Ольги Кобилянської, датованому 1 серпня 1901 року. У листі з повагою зазначено, що Ольга Окуневська «... стала значно ліпше грати і сама стала куди цікавішою, ніж була у Києві» [1; 260-264].

З 1896 О.Окуневська живе в Перемишлі. Ми не знаємо, через які обставини вона, молода дівчина, вирішила поїхати працювати далеко від рідного дому. Видається справедливим стверджувати, що в Ольги були високі наміри щодо свого призначення в житті, які культивувалися в їхній родині, і вона свідомо вибрала стежку незалежності, присвятивши себе служінню рідному народові на ниві мистецтва.

Перемишль став невідповідним місцем у житті О.Окуневської. На той час це був значний культурний центр Галичини, друге, за значенням після Львова місто краю, у якому з кінця ХІХ століття розпочався активний процес становлення професіоналізму в музичній культурі Західної України. Це був час, коли настала нагальна потреба в підготовці та вихованні професійних національних музичних кадрів. У своїй статті «Проблема сучасної музичної культури в Західній Україні» С.Людкевич наголошував: «Українська музична фахова школа – це одна з найважливіших органічних частин нашої р і д н о ї ш к о л и, яка для нас є справедливо символом національного відродження та якою наша суспільність у Галичині мусить дорожити саме тому, що не має своєї власної держави, яка має обов'язок усіма засобами плекати чистий ідеал національної культури» [2; 389-395].

Вивчення історії фортепіанного виконавства та музичної освіти в Галичині кінця ХІХ століття бере свій початок саме з імені Ольги Окуневської. Вона була однією з перших професійних українських піаністів. Разом з Ольгою Ціпановською (ще однією українською піаністкою) вони стали засновниками фортепіанної школи як безпосередньо в Перемишльському дівочому ліцеї, так і в широкому розумінні цього слова. О.Окуневська більше як двадцять п'ять років (з невеликою перервою) очолювала цю школу, яка «...стала значним осередком музичної освіти в Галичині» [3; 13]. Учениць готували до професійної роботи, хоча, насамперед, мали на увазі розвивати їхній світогляд, дотримуючись постійно цього напрямку.

У десятих роках ХХ століття в школі зародилася важлива традиція проводити наприкінці кожного навчального року музичні концерти-звіти («пописи»), що відіграло певну позитивну роль у культурному розвитку Перемишля. У своїй рецензії на один із перших концертів учнів школи (1909 р.) С.Людкевич відзначив високий дух, який панував у цьому закладі, а звідси й високий рівень виконавства дівчат-піаністок.

Двома роками пізніше (1911 р.), знову побувавши на концерті-звіті «школи фортеп'яно», Станіслав Людкевич назвав його уже «моментом важним і незабутим, бо се був перший музичний наш попис у Перемишлі, до якого треба віднести не тільки серйозно, але й респективно, і який у многих моментах відбивав значно від шаблонів в офіціальних школах і консерваторіях музичних; знати се було трохи і в доборі поодиноких продуктів (творів.–М.Б.), що деколи не числилися зі шкільними нормами поодиноких «ступенів» науки, про які годі й питати. Бракувало тут трохи фуг, сюїт і сонат старого і класичного стилю і т.д. Та попри те все, попис тим оригінальніше представлявся та в результаті зробив на кожного неупередженого, а музикально тямущого вражіння, що наука фортеп'яно в ліцеї змістом своїм у суті речі далеко переходить границі, назначені їй умовами і нормами шкільними та майже вповні досягає задач, які ставить собі всяка й найповажніша музична школа» [4; 441-442].

Наступного, 1912 року, Станіслав Людкевич знову говорить, що «музична школа фортеп'яно в дівочім ліцеї, яка, замкнена в шкільних мурах, не потребує реклами, ані не має конкуренції, підіймає останніми роками свій престиж музично-педагогічний так високо, що переходить

найсміліші надії всіх, що інтересуються нею», і далі: «якщо порівнювати його з минулорічним, то оцінка мусить вийти вдвоє похвальніша. Велика праця – та ще кращі результати. Бо справді серце ширшає в грудях, коли бачиш, що десь у нашій пансіоні, тихо й незаметно, ростуть і розвиваються таки на очах кріпки і дужі музикальні таланти, зростає культ і почуття правдивої краси і штуки та никнуть останки дилетантизму. За все те учительському прововоді щире спасибі» [5; 446].

Як бачимо з рецензій С.Людкевича, професіоналізм у школі постійно зростав, і в цьому була найбільша заслуга її директорки – Ольги Окуневської. «Ніякі похвали тут не зможуть зрівноважити тої величезної суми і вартості праці, вложеної над музикальною освітою дівчат у перемишльським ліцеї. Не треба, мабуть, і казати, що львина часть заслуги належить знаменитій просто вчительці і директорці школи п.О.Окуневській, що своїм ученицям, особливо ж надійним, віддається всією душею з правдивим пожертвуванням» [6; 447].

О.Окуневська виявила послідовність та наполегливість у налагодженні систематичної освіти дівчат-піаністок, що й дозволило відчутно підняти фаховий рівень викладання фортепіано. За свою багаторічну вчительську працю вона виховала багатьох учениць, сформувавши їхній світогляд та піаністичні принципи в початковий період. Серед них – дві найвизначніші, які прославили як її ім'я, так і галицьку піаністичну школу початку ХХ століття. Це – Наталія Кміцикевич-Цибрівська (1896-1986 рр.), яка після ліцею вчилася у Вищому музичному інституті ім.М.Лисенка у Львові та у Віденській музичній академії в К.Радля й інших; концертувала в Західній Україні, у радянські часи працювала в музичному училищі Станіслава (нині Івано-Франківськ). Це – Володимира Божейко (1895-1955 рр.), яка вчилася у Т.Лешетицького, Е.Зауера й А.Кессісоглу у Віденській музичній академії, концертувала у Відні, Празі, Граці та Західній Україні. Вона була першою галицькою піаністкою, що стала виступати на європейських концертних естрадах. Високофаховим мистецьким рівнем свого виконання вона зробила відчутний внесок у підвищення музичної культури Західної України.

Окрім педагогічної діяльності, О.Окуневська постійно займалася концертно-виконавською діяльністю по містах Західної України. Брала активну участь у громадському житті Перемишля і Львова. Вона неодноразово виступала в концертах до Шевченкових роковин, виконуючи твори М.Лисенка. Виступала на першому концерті-ювілеї Івана Франка, який влаштувала студентська молодь Львова 30 жовтня 1898 року. «Вдалося теж вставити у програму фортеп'яну точку, бо відома піаністка, прихильниця Франка Ольга Окуневська згодилася виступити на концерті з одною лістівською та лисенківською точкою», – згадував С.Людкевич [7; 406-407].

У цьому ж році вона виступала разом з усесвітньо відомою співачкою Соломією Крушельницькою як акомпаніаторка. Це підтверджують театральні афіші, які досі збереглися. На одній з них читаємо: «Концерт зі співучастею п'яністки п-и Ольги Окуневської, учениці М.Лисенка 21 червня 1898 року, Львів» [8; 128]. Достеменно не відомо, як і де познайомилися дві великі артистки, але ймовірно через брата Теофіла, який довгі роки підтримував дружні стосунки з С.Крушельницькою.

У 1923 році, після смерті сестри Наталки, Ольга покидає педагогічну працю і назавжди повертається в Яворів у будинок своїх батьків, у „монастир”, як любили називати його сестри. З собою забрала улюблене фортепіано австрійського виробництва. Часто грала на ньому, звуки його розносилися далеко по сусідніх горах. Нікуди не виїжджала, але з великою любов'ю приймала дорогих їй гостей, чи то рідних братів – Теофіла і Ярослава, чи Ольгу Кобилянську та інших.

Ольга прожила найдовше з усіх Окуневських і померла в 1960 році. Прожила самотньо. До 1939 року вона вела велике господарство, мала прислугу, яка їй допомагала. З приходом радянської влади хазяйство ліквідувалося, прислуги не стало, і стара жінка доживала свій вік у матеріальних нестатках. Вона слабо орієнтувалася в практичних справах, чим користувалися не завжди совісні люди. Так, інструмент купив у старої піаністки один панок з Косова майже за безцінь і незабаром вивіз його в Палестину, де вигідно продав [9].

Інші безцінні речі, реліквії, книжки (сімейна бібліотека налічувала книжки на п'ятьох

мовах), які становили гордість української культури й повинні були належати народові, потрапили до рук колекціонерів та спекулянтів. Громадськість виявила абсолютну байдужість до людини, яка так багато зробила для української культури. Навіть на її могилі встановлено хрест без напису. Що вже говорити про згадку в енциклопедіях чи довідниках?

На закінчення хочеться підкреслити про необхідність розвитку духовності нації через вивчення культурної спадщини свого минулого. І в цьому контексті творча постать Ольги Окуневської заслуговує на «повернення із забуття».

О.Окуневська стала засновницею перемиської піаністичної школи і відіграла велику роль у становленні, розвитку і успіхах галицького піанізму. Її виконавська, педагогічна та громадська діяльність долучається як самодостатня частка до складного процесу становлення професіоналізму в західноукраїнській музичній культурі. Час вшанувати пам'ять про всю родину Окуневських та про видатну піаністку з цього роду – Ольгу Окуневську.

Джерельні приписи

1. Леся Українка. Лист до О.Ю.Кобилянської // Зібрання творів у дванадцяти томах. Том 11. Листи (1898-1902). – К., 1978.
2. Людкевич С. Проблема сучасної музичної культури в західній Україні // Дослідження, статті, рецензії, виступи. – Том II. – Львів, 2000.
3. Кашкадамова Н. Про шляхи розвитку Львівської піаністичної школи // Фортеп'яне мистецтво у Львові. – Тернопіль, 2001.
4. Людкевич С. Попис учениць музичної школи в дівочім ліцеї в Перемишлі // Діло. – Львів, 1911. – Ч. 127.
5. Людкевич С. Попис школи фортеп'яно в дівочім ліцеї в Перемишлі // Діло. – Львів, 1912. – Ч. 132.
6. Людкевич С. Попис учениць музичної школи в дівочім ліцеї в Перемишлі // Діло. – Львів, 1912. – Ч. 133.
7. Людкевич С. Перший Франківський концерт // Дослідження, статті, рецензії, виступи. – Том II. – Львів, 2000. – С. 407.
8. Врублевська В. Соломія Крушельницька: Роман-біографія. – К.: Дніпро, 1986.
9. Гуменюк В. Порвані струни родини Окуневських // Гуцульщина, вересень, 1994. – № 6.
10. Михальчишин Я. З музикою крізь життя // Піаністка й педагог. – Львів: Каменяр, 1992.
11. Пелипейко І. Жінка високої шляхетності (ще про Ольгу Окуневську) // Гуцульщина, березень, 1995. – № 2.

Summary

This article deals with the returning of the name of famous pianist and teacher from forgetfulness one of the first founders of the West Ukrainian piano school – Olga Okunevska.

Резюме

Стаття присвячена поверненню в науковий обіг імені видатної піаністки й педагога, однієї з перших засновників західноукраїнської фортеп'яної школи, незаслужено забутої – Ольги Окуневської.

ЗМІСТ

Від упорядника	3
-----------------------------	---

Розділ I. ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА УКРАЇНИ

Н. Швець-Савицька. Риси жанрово-стильового синтезу в інструментальній спадщині Д. Бортнянського	6
О.В. Граб. Функціонування романтизму у творчості галицьких митців кінця ХІХ – початку ХХ століть	11
Т.О. Пономарьова. Культурологічні аспекти історіографічних поглядів В.Г. Короленка	19
І. Овчаренко. Синтез національного та інтернаціонального в українському архітектурному модерні кінця ХІХ – початку ХХ століть	25
С.В. Бєдакова. Музична Прага як центр міжкультурних взаємин	32
Т.А. Кумеда. Особистість у композиторській творчості перших десятиліть ХХ століття	37
Н. Никитюк. Роль просвітницьких організацій у становленні кобзарства на Волині (20-30 рр. ХХ ст.)	41
М.П. Мозговий. Українська естрадна пісня 60-80-х років ХХ століття	45
Т.В. Глуцук. Особливості функціонування дитячих шкіл естетичного виховання в системі мистецької освіти України	49
М.І. Пиріг. Система професійної освіти педагогів-хореографів бального танцю в сучасній Україні	54

Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Я. Кравченко, І. Прокопчук. Четвертий вимір оновленого простору /наукова лабораторія і художній метод/	59
А.Г. Єфименко. Духовні тексти минулого у сучасній композиторській творчості	68
Ю.Г. Тарчинська. Вираження ідей духовних текстів у музиці	72
Н. Савицька. Духовний заповіт генія /альтова соната Д. Шостоковича в контексті пізнього періоду творчості композитора/	75
Н. Вакула. «Камерна музика» Ольги Криволап: модернізація чи заперечення традиції?	80
В.І. Буцjak. Стильова компетентність як складова професійної майстерності музиканта	85
Л. Кушлик. Традиційні та модернізовані різновиди музичних народних інструментів у культурі українців	90
Т. Баран. Вплив народного цимбального професіоналізму на формування виконавської практики на концертних цимбалах системи «шунда»	95
О.І. Трофімчук. Класифікація репертуару та складів оркестрів народних інструментів	101
Л. Сорочук. Архетип роду в українській календарно-обрядовій поезії: образно-символічна матриця	110
Т.А. Зінов'єва. До питання інтерпретації оцінки національних героїв українського лялькового вертепу	116
Ю. Рибак. Жанри обрядових пісень у традиції верхньоприп'ятської низовини	122
Ю.А. Шестопалова. Особливості розвитку модельного бізнесу в Україні	129

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

М.М. Будз. Забуте ім'я /До 130-річчя від дня народження Ольги Окуневської/	133
---	-----